

УДК 811.111+811.161.2]’42’373.612.2:111.852

**ЕТНОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА
МЕТАФОРИЧНОЇ ОБ’ЄКТИВАЦІЇ КОНЦЕПТУ ВРОДА
(на матеріалі англійської та української/російської мов)**

Е.В. Довганюк (Харків)

Робота присвячена виявленню та аналізу етнокультурної специфіки способів об’єктивації естетичного концепту ВРОДА в мовних свідомостях носіїв англійської та української/російської мов на основі концептуально-метафоричного аналізу із залученням лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного підходів.

Ключові слова: естетичний концепт, етнокультурна специфіка, когнітивна лінгвістика, лінгвокультура, метафора.

Довганюк Э.В. Этнокультурная специфика метафорической объективации концепта КРАСОТА (на материале английского и украинского/русского языков). Работа посвящена определению и анализу этнокультурной специфики способов объективации эстетического концепта КРАСОТА в языковом сознании носителей английского и украинского/русского языков на основе концептуально-метафорического анализа с привлечением лингвокогнитивного и лингвокультурологического подходов.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, лингвокультура, метафора, эстетический концепт, этнокультурная специфика.

Dovhaniuk E.V. Ethno-cultural peculiarities of the metaphorical objectivization of the concept BEAUTY in English and Ukrainian/Russian. The research focuses on revealing and analyzing the ethnocultural peculiarities of the ways the aesthetic concept BEAUTY is represented in English and Ukrainian/Russian on the basis of a conceptual-metaphorical analysis within the framework of cognitive linguistics and linguoculturology.

Key words: aesthetic concept, cognitive linguistics, ethocultural peculiarities, linguoculture, metaphor.

Мовознавство має багатовікову традицію, однак найінтенсивніший його розвиток припадає на ХХ–ХХІ ст. За цей період змінилося три наукові парадигми: порівняльно-історична, системно-структурна й комунікативно-функціональна, і для сучасних дослідників вже очевидним є той факт, що мову як багатопланове, інтегративне явище, що забезпечує унікальну здатність людини говорити і розуміти почуте найдоцільніше вивчати у скопусі когнітивної лінгвістики, що уможливило «відкриття нових перспектив у вивченні мовних одиниць різного рівня» [6, с. 49].

У сучасній лінгвоконцептології та лінгвокультурології значна увага приділяється концептам емоційного, етичного та естетичного характеру (Н.Д. Арутюнова, С.Г. Воркачев, В.З. Дем’янков, В.І. Карасик, О.О. Чорновол-Ткаченко, Ю.Ю. Ша-

маєва та ін.), оскільки особливості вербальної репрезентації етико-естетичного досвіду мають пряме відношення до менталітету етносу та гармонізації міжкультурної комунікації. В зв’язку з цим базові культурно значущі концепти, у тому числі і досліджуваний нами естетичний концепт ВРОДА, все частіше стають фокусом розвідок лінгвістів (Л.Р. Дускаєва, М.В. Піменова, В.В. Сідорова, С. Goddard, R. Jackendoff, R.W. Langacker, G. Rey, L. Talmy, A. Wierzbicka). Унікальність концепту ВРОДА зумовлюється його онтологією як естетичного телеономного абстрактного ментального комплексу, одиниці повсякденної філософської, переважно етичної, свідомості, яка є культурно значущою, аксіологічно забарвленою та світоглядно зорієнтованою. В сучасних лінгвістичних студіях досліджено лише окремі аспекти вивчення концеп-

ту ВРОДА (С.Г. Воркачев, Ю.В. Мещерякова, І.О. Окунєва, М.О. Каратишова), а його етнокультурна специфіка, співвідношення універсального та етноспецифічного в уявленнях про красу належать до недостатньо висвітлених питань у сучасному мовознавстві. Це зумовлює актуальність нашої роботи, яка підсилюється загальною антропоцентричною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій на дослідження мовних одиниць з багатовимірним урахуванням інформації про світ у річищі лінгвокогнітивної та лінгвокультурної парадигм при аналізі мовних репрезентантів різноманітних концептуальних утворень.

Об'єктом розвідки є концепт ВРОДА (КВ), репрезентований в англійській та українській/російській мовах, а її предметом виступають етнокультурно-специфічні риси способів вербалізації КВ в англійській та українській/російській мовних свідомостях.

Матеріал роботи становлять фрагменти прецедентно-пареміологічних форм мовної творчості носіїв англійської та української/російської мов, які містять 600 культурно детермінованих метафор краси як вербалізаторів концептуальної сутності, що досліджується в зазначених лінгвокультурах.

Метою дослідження є комплексний лінгвокультурно-когнітивний аналіз способів мовної репрезентації КВ як структурно, так і змістовно складного, багатовимірного вербально актуалізованого мисленнєвого конструкту, об'єктивованого в англійській та українській/російській мовних свідомостях, з фокусом на їхній етнокультурній специфіці.

Досягнення зазначеної мети передбачає реалізацію наступних завдань: 1) обґрунтувати статус КВ як лінгвокультурного утворення із власною структурно-змістовною організацією; 2) на фразеологічному та пареміологічному матеріалі проаналізувати та систематизувати способи метафоричної репрезентації КВ в англійській та українській/російській мовах; 3) визначити етнокультурно-зумовлену ціннісну специфіку концептуальних корелятивів концептуального референту ВРОДА, об'єктивованого лексичними засобами вищезазначених мов.

Мета та завдання роботи зумовили вибір основних методів дослідження, серед яких – концептуально-метафоричний аналіз мовної об'єктивації КВ, застосований для виявлення кола концептуальних корелятивів концептуального референту ВРОДА; інтерпретативний аналіз; гіпотетико-дедуктивний метод; кількісний аналіз, тощо.

Наукова новизна нашої розвідки полягає у тому, що в ній вперше у річищі когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології визначено та проаналізовано етнокультурну специфіку способів метафоричної об'єктивації естетичного КВ, репрезентованого в англійській та українській/російській мовних свідомостях.

Згідно з сучасними дослідженнями, результатами процесів світосприйняття, концептуалізації та категоризації дійсності є відповідні концепти та категорії [7; 9; 11; 12]. У когнітивній лінгвістиці стрижньовим є поняття «концепт», яке як термін все частіше використовується науковцями, як займаються проблемами мовного віддзеркалення когніції. Незважаючи на різноманітність тлумачень концепту, дослідників об'єднує думка, що концепт – це оперативна ментальна структура, яка має суцільно когнітивний статус і не існує поза мисленням. Складність концепту полягає в наявності двобічного зв'язку між мовою і свідомістю, оскільки категорії свідомості реалізуються в мовних категоріях та одночасно детермінуються ними, тобто, на думку Ю.С. Степанова, «культура детермінує концепт» [8, с. 40]. Вслід за О.С. Кубряковою, концепт розуміється нами як «індивідуальна оперативно-змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (*lingua mentalis*), всієї картини світу, відображеної у психіці людини» [4, с. 90–93]. У сучасній лінгвістиці, відповідно до базової методологічної орієнтації дослідників, існує декілька підходів до вивчення концепту, що відбивається у численних розвідках, присвячених вивченню структури та змісту концепта, способам його моделювання [3; 6; 9]. Однією з найпопулярніших є складникова модель, відповідно до якої у структурі концепту виокремлюються три складники: поняттєвий,

образний та ціннісний [3]. Зважаючи на це, для реалізації мети нашої роботи найбільш релевантним вбачається когнітивно-лінгвокультурний підхід, стрижнем якого є саме концепт культури у єдності своїх образної, понятійної та ціннісної складових [9].

Лінгвокультурний концепт – «одиниця ментального рівня, яка у певній системі (картині світу) виконує роль ключового елемента» [5, с. 112], тому КВ вбачається лінгвокультурним концептом, що обумовлює співвідношення його есенціальних ознак, втілених в чуттєво-образному ядрі і базовому шарі, з його поняттєвою і значущісною складовими, а інтерпретаційної периферії – з культурно-детермінованою образною складовою. Він є складним утворенням, що інтегрує три компоненти: поняттєво-значущісний, який охоплює ознаково-дефініційну структуру концепту (мовна фіксація концепту, його позначення, опис, ознакова структура, дефініція, порівняльні характеристики даного концепту по відношенню до того чи іншого ряду концептів); образний, який фіксує когнітивні метафори, що підтримують концепт у мовній свідомості (смакові, тактильні, зорові, слухові характеристики подій, предметів, явищ, які у тому чи іншому вигляді відображені у нашій свідомості); й ціннісний, який є показником важливості цього ментального утворення як для індивіда, так і для певного лінгвокультурного колективу.

Враховуючи вищезазначене, ми розуміємо лінгвокультурний концепт ВРОДА як складну ментальну структуру, поняттєвою складовою якої є вербалізована естетична оцінка, образно-перцептивною складовою якої є набір прототип-образів привабливої/непривабливої зовнішності, а ціннісною складовою є визнання краси одним з вищих життєвих орієнтирів. В лінгвокультурах, що порівнюються у нашій розвідці, універсальні концептуальні характеристики КВ зводяться до відповідності з ідеалом, страху перед непривабливою зовнішністю та зневагою по відношенню до посередньої зовнішності: *The ideal has many names, and beauty is but one of them. Краса душі надає привабливість навіть непоказному тілу, точно так, як і неподобство душі кладе на найпрекрасні-*

*ше складання і на прекрасні члени тіла якийсь особливий відбиток, який збуджує в нас нез'ясовну відразу; пріоритету здоров'я та молодості: Health and cheerfulness make beauty. Дал би бог дородство, а красоту сама добуду. Основні етноспецифічні характеристики КВ в англomовній лінгвокультурі – це порівняння емоційної і позитивної естетичної оцінки (Beauty can either be a judgment of one's physical appearance), припущання вибору при визнанні певних критеріїв привабливості (I would warn you that I do not attribute to nature either beauty or deformity, order or confusion. Only in relation to our imagination can things be called beautiful or ugly, well-ordered or confused. (Baruch (Benedict de) Spinoza). Основними етноспецифічними характеристиками КВ в лінгвокультурі носіїв української/російської мов за результатами дослідження виявляються зіставлення краси душі та тіла: *Красота до вечера, а доброта навек. Красота сердца дороже красоты лица.* акцентування самої суті краси: *Краса не в особі, краса – це світло в серці;* розуміння і жалість до непривабливості *Не тот хорош, кто лицом пригож, а тот хорош, кто на дело гоже;* пропаганда здорового способу життя як шляху до краси: *Прекрасное и красивое в человеке немислимо без представления о гармоническом развитии организма и здоровья (Н.Г. Чернышевский) И ты красотой дивила, была и ловка и сильна (Н. А. Некрасов).**

Інструментом дослідження етнокультурної специфіки способів вербальної об'єктивації КВ ми обрали саме метафору, бо в її змісті органічно поєднується інформація про царину-мету, що виявляє сутність досліджуваного КВ (концептуальний референт), та царину-джерело, де міститься інформація про об'єкти, що використовуються для її визначення (концептуальний корелят). На думку М.М. Болдирєва, «приписуючи людині, події або об'єкту певні характеристики за допомогою метафори, ми привертаємо до них особливу увагу та, водночас, виділяємо їх із усього можливого переліку характеристик за рахунок звернення до іншої концептуальної царини. Метою цього виділення

може бути також позитивна чи негативна оцінка або посилення даних характеристик» [1, с. 14]. Однією з найважливіших особливостей метафори є наявність в ній позитивного або негативного оцінювання, що свідчить про присутність емотивності, адже у метафорі міститься не тільки власне інформація про оцінку, а й особистісне забарвлення певного когнітивного контексту.

Згідно з Дж. Лакоффом [10], «концептуальна метафора – це розуміння і переживання певних явищ і речей (абстрактних) у термінах конкретних». Теорія концептуальної метафори дозволяє нам достатньо чітко розмежовувати когнітивний процес осмислювання певної сутності у термінах іншої, його результат – концептуальну метафору та метафоричні мовні засоби, що нею матрично породжуються [10; 11]. Отже, концептуальний корелят, концептуальний референт та зона їхнього концептуального перехреснення є складовими цього базового лінгвокогнітивного процесу.

Специфіка змісту концептуальних корелятів, за Дж. Лакоффом та М. Джонсоном, виявляється при зверненні до їх аналізу з виокремленням структурних, онтологічних та орієнтаційних концептуальних метафор [10]. Структурні метафори (*structural metaphors*), що розуміються як концепти, метафорично структуровані за прикладом структур інших концептів, є багатшими, ніж онтологічні та орієнтаційні, тому що включають в себе ці обидва класи. У структурній метафорі чіткіше структурований концепт або домен проектується на менш чітко структурований, що дозволяє не тільки порівнювати їх між собою, а й створювати нові концепти. Орієнтаційні метафори (*orientational metaphors*) організують цілі системи концептів за зразком просторових відносин на кшталт ВЕРХ – НИЗ, ВСЕРЕДИНІ – ЗОВНІ, ЦЕНТР – ПЕРИФЕРІЯ. Іншим способом осмислення абстрактних понять є сприйняття людиною подій, дій, емоцій та ідей як предметів і речовин. Дані людського досвіду, пов'язані з такими фізичними об'єктами, лежать в основі онтологічних метафор (*ontological metaphors*). Останні найяскравіше представлені, зокрема, метафорами контейнера, що уподібнює

що-небудь обмеженому простору і вмісту всередині і поза ним [2].

В результаті проведеного дослідження нами було виявлено, що у концептополі ВРОДА активно діють процеси метафоризації, що базуються на історичних, соціально-психологічних та етнокультурних уявленнях про красу та об'єктивуються у певних культурно-детермінованих структурно-сміслових моделях. У свою чергу, аналізуючи валоративні ознаки естетичного КВ в англійській та українській/російській мовних свідомостях на підґрунті проведеного аналізу концептуальних корелятів концептуального референту ВРОДА, ми дійшли наступних висновків.

Кореляти вербалізованих структурних концептуальних метафор, які репрезентують зазначену вище етнокультурну специфіку КВ в англійській та українській лінгвокультурі, нами об'єднано в такі основні групи: LIVING BEING (*Love built on beauty, soon as beauty dies...*) / EMOTION (*There is no cosmetic for beauty like happiness*) / ACTION (*What they are doing is beauty, and it is hard work*). У повному обсязі виявлені нами концептуальні кореляти концептуального референту ВРОДА при структурній метафоризації (66,4% загального масиву фактажу обсягом 600 одиниць) охоплюють наступні (в дужках наведена кількість застосувань та відсоткова значущість, відсутність числа означає поодинокість): LIVING BEING (22 – 7,3%), MIRACLE (15 – 5%), PHYSICAL APPEARANCE (13 – 4,3%), JOY (12 – 4%), PLANT (11 – 3,7%), MORAL FEATURE (11 – 3,7%), ACTION (11 – 3,7%), FLOWER (8 – 2,7%), POWER (8 – 2,7%), VIRTUE (8 – 2,7%), KINDNESS (7 – 2,3%), LOVE (7 – 2,3%), COLOR (7 – 2,3%), ANIMAL (5 – 1,7%), TRUTH (5 – 1,7%), GARDEN (5 – 1,3%), ETERNITY (5 – 1,3%), HARMONY (5 – 1,3%), ATTITUDE (5 – 1,3%), HEALTH (3 – 1%), PAST (3 – 1%), EMOTION (3 – 1%), IDEAL (3 – 1%), LIFE (2 – 0,7%), COMPLEXION (2 – 0,7%), WISDOM (2 – 0,7%), HAPPINESS (2 – 0,7%), HARD WORK (2 – 0,7%), ART (2 – 0,7%), SOUND (2 – 0,7%), FUTURE (2 – 0,7%), LUCK (1 – 0,3%), INTUITION (1 – 0,3%), RESERVE (1 – 0,3%), SPORT (1 – 0,3%),

TRAVELLING (1 – 0,3%), POLITICS (1 – 0,3%), IMPERFECTION (1 – 0,3%).

Кореляти вербалізованих онтологічних концептуальних метафор, які відбивають етнокультурну специфіку КВ в англомовній лінгвокультурі, ми об'єднали в наступні базові групи: ENERGY (*Beauty blinds, the blind is easy robbed.* / SOURCE / (*The most beautiful thing we can experience is the mysterious. It is the source of all true art and all science.* / OBJECT (*Where shall you seek beauty and how shall you find her unless she herself be your way and your guide? Nay, beauty is a thing of might and dread.*). У повному обсязі виявлені нами концептуальні кореляти концептуального референту ВРОДА при онтологічній метафоризації (33,3% загального масиву фактажу обсягом 600 одиниць) охоплюють такі (в дужках – кількість застосувань та відсоткова значущість, відсутність числа означає поодинокість): OBJECT (21 – 7%), CONTAINER (17 – 5,7%), ILLUSION (13 – 4,3%), FOOD (7 – 2,3%), SOURCE (7 – 2,3%), HOOK (7 – 2,3%), GIFT (6 – 2%), HIDDEN OBJECT (5 – 1,7%), LIGHT (3 – 1%), PLACE (3 – 1%), RARITY (3 – 1%), PURCHASE (2 – 0,7%), VALUE (2 – 0,7%), ENERGY (1 – 0,3%), SMTH. NEW (1 – 0,3%), FASHION (1 – 0,3%), WEALTH (1 – 0,3%).

Щодо етноспецифічної орієнтаційної концептуальної метафоризації краси в англомовній лінгвокультурі, в нашому дослідженні виявлено лише один такий випадок – DOWN (0,3% опрацьованого матеріалу): (*The only beauty is the beauty that lies beneath you*), з чого можна зробити висновок, що КВ не є просторово-зорієнтованим концептом.

Кореляти вербалізованих структурних концептуальних метафор, які висвітлюють зазначену вище етнокультурну специфіку КВ в українській/російській мовних свідомостях, нами також об'єднано в такі основні групи: ЖИВА ІСТОТА (*Більш, ніж меч, і огонь, і стріла, і коса, кохання – це весни жива краса*) / ЕМОЦІЯ (*Ведь это такое счастье чувствовать в себе такую красоту, чувствовать ту радость, которую доставляешь всем!*) / ДІЯ (*Не красна жизнь дня-*

ми, а красна делами). У повному обсязі виявлені нами концептуальні кореляти концептуального референту ВРОДА при структурній метафоризації (66,7% загального масиву фактажу обсягом 600 одиниць) охоплюють наступні (в дужках наведена кількість застосувань та відсоткова значущість, відсутність числа означає поодинокість): РОСЛИНА (22 – 7,3%), ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД (18 – 6,3%), ПТАХ (12 – 4%), МИТТЄВІСТЬ (12 – 4%), РОЗУМ (11 – 3,7%), НЕДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ (11 – 3,7%), СПІЛКУВАННЯ (11 – 3,7%), ДИВО (11 – 3,7%), ЖИВА ІСТОТА (10 – 3,3%), ДІЯ (10 – 3,3%), ЧИСТОТА (8 – 2,7%), ВЛАДА (8 – 2,7%), РІДНЯ (6 – 2%), ГАРМОНІЯ (5 – 1,7%), ЗДОРОВ'Я (4 – 1,3%), ДУХОВНІСТЬ (4 – 1,3%), НЕРОЗУМНІСТЬ (4 – 1,3%), ЩАСТЯ (4 – 1,3%), ЗВУК (4 – 1,3%), СКРОМНІСТЬ (3 – 1%), КОХАННЯ (3 – 1%), ТРИВОГА (3 – 1%), ДОБРОТА (2 – 0,7%), МОЛОДІСТЬ (2 – 0,7%), РИСА ХАРАКТЕРУ (2 – 0,7%), ТВАРИНА (2 – 0,7%), НАРОД (1 – 0,3%), РИБА (1 – 0,3%), МИНУЛЕ (1 – 0,3%), УДАЧА (1 – 0,3%), СВОБОДА (1 – 0,3%), ПРАВДА (1 – 0,3%), ВІЙНА (1 – 0,3%).

Кореляти вербалізованих онтологічних концептуальних метафор, які виявляють етнокультурну унікальність КВ в українській/російській мовах, ми розподілили наступним чином: ЕНЕРГІЯ (*Краса – це яскраве світло, що осяває світ*) / ДЖЕРЕЛО (*Любовь и красота начинаются с глаз*) / ОБ'ЄКТ (*Где вы такую красоту раскопали?*) Нижче наведено повний перелік способів онтологічної метафоризації краси в українській/російській мовах (33,3% опрацьованого матеріалу): ЇЖА (13 – 4,3%), ДЖЕРЕЛО (11 – 3,4%), БАГАТСТВО (9 – 3%), СОНЦЕ (7 – 2,3%), ЛЮЗІЯ (6 – 2%), ВОДА (5 – 1,7%), МІСЦЕ (5 – 1,7%), ГАЧОК (5 – 1,7%), ПРИКРАСА (5 – 1,7%), ТКАНИНА (5 – 1,7%), ОБ'ЄКТ (5 – 1,7%), ГРОШІ (4 – 1,3%), ПОКУПКА (4 – 1,3%), МОДА (3 – 1%), ЗІРКА (3 – 1%), ЩОСЬ НОВЕ (2 – 0,3%), НАГОРОДА (1 – 0,3%), ТВЕРДІСТЬ (1 – 0,3%).

В нашій розвідці не було виявлено жодного випадку орієнтаційної метафоризації краси, що

також свідчить про те, що КВ, репрезентований в українській/російській мовах, також не має просторово-зорієнтованого втілення.

Таким чином, аналіз способів метафоричної вербалізації репрезентованого у прецедентно-пареміологічному фонді англійської та української/російської мов складного, багатовимірного лінгвокогнітивного утворення ВРОДА дозволяє виявити особливості його структури та змісту з фокусом на образній складовій як системі культурно-маркованих метафоричних конститuentів, об'єднаних таксономічними зв'язками навколо базових корелятив концептуального референту ВРОДА, де найяскравіше виявляється валоративна етнокультурна унікальність досліджуваного концепту. Його основний лінгвокультурний смисл міститься в його здібності відображати в своїй мовній реалізації специфіку національного менталітету як сукупності світоглядних і поведінкових особливостей етносу. З огляду на це, етнокультурно-зумовлена ціннісна специфіка концептуальних корелятив концептуального референту ВРОДА в лінгвокультурі носіїв англійської мови зводиться до актуалізації зв'язку між молодістю та красою та різко негативною характеристикою дефектів зовнішності, а в українській/російській лінгвокультурах – до підкреслення зв'язку між красою, здоров'ям та розумінням марності спроб поліпшити свою зовнішність.

Більш детальне та поглиблене вивчення структури та змісту вербалізованого КВ з точки зору синхронії та діахронії у річищі когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології зі зверненням до методів психолінгвістики складає перспективу нашого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдырев Н.Н. Интерпретационный потенциал концептуальной метафоры / Н.Н. Болдырев // Когнитивные исследования языка ; [под общ. ред. Болдырева Н.Н. – М-во обр. и науки РФ, Рос. акад. наук, Ин-т языкознания РАН, Тамбов. гос. ун-т им. Г.Р. Державина, Рос. ассоц. лингвистов-когнитологов. – М. : Ин-т языкознания РАН; Тамбов : Издат. дом ТГУ им. Г.Р. Державина. – 2013. – Вып. XV: Механизмы языковой когниции : сб. науч. трудов; [отв. ред. вып. В.З. Демьянков]. – С. 12–32.
2. Бровченко І.В. Концептуальна метафора у кліше англomовного наукового тексту : дис ... канд. філол. наук : 10.02.04 / І.В. Бровченко. – Харків, 2011. – 364 с.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личности, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
4. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов / [Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина]. – М. : МГУ, 1996. – 248 с.
5. Левченко О. Лінгвокультурологія та її термінна система / О. Левченко // Вісник нац. ун-ту “Львів. політехніка”. – 2003. – № 490. – С. 105–113.
6. Мельник Ю.П. Синтаксичний концепт та фрейм у структурі гіпотаксису: семантико-когнітивний аспект / Ю.П. Мельник // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2012. – № 1002. – С. 49–56.
7. Приходько А.Н. Концепты и концептосистемы / А.Н. Приходько. – Днепропетровск : Белая Е.А., 2013. – 307 с.
8. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры / Ю.С. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.
9. Шевченко И.С. Подходы к анализу концепта в современной когнитивной лингвистике / И.С. Шевченко // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. – 2006. – № 725. – С. 192–195.
10. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : Chicago University Press, 1980. – 242 p.
11. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction / Kövecses Z. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 375 p.
12. Geeraerts D. Cognitive Linguistics: basic readings / Dirk Geeraerts. – Berlin / New York : Walter de Gruyter, 2006. – 485 p.
13. Grady J. Cognitive Mechanisms of Conceptual Integration / J. Grady // Cognitive Science. – 2000. – № 11 (3/4). – P. 335–347.